

INCIPIIT
DE DUODECIM MENSIVM NOMINIBUS, SIGNIS

AERISQUE QUALITATIBUS. / —

Nominibus mensum quæ sit rationis origo,
Annum bis seno volvunt qui sidere magnum,
Quæ illustrent pariter duodenas signa Kalendas,
Quid connexa ferat mensum discretio terris,
Quos usus generet cultus, quos formet habendi,
Servato breviter referemus in ordine, lector.

DE JANUARIO.

Quem primum mensem servari Julius anni
Decrevit, Jani effertur cognomine regis,
Saturni gentem Latio qui rexit, et urbem
Laurentum sceptris populoque et legibus auxit.
Huic gemino præsent Capricorni sidera monstrum,
Bis duodena uno pariter splendentia signo.
Tum tempus campis lepores lustrare nivosis;
Artibus et variis pictas captare volucres,
Per campos volitant collesque et flumina circum.
Dum capus, accipiterque placet, curisque solutis
Per brumam genio vacat indulgere, domique
Diversos usus veri proferre futuro.
Nam neque tum cervos cervasve agitare fugaces,
Nec spumantis apri lato configere ferro
Armos, ex usu est: borea cohibentur, et artus
Exesos macies stringit tenuatque ferarum.
Semina nec cultis facile est committere terris;
Urit cuncta gelu, et glacies riget horrida campis.
Robora tum silvis prodest et fissile lignum
Cædere; tum domibus classicque aptare secures.

DE FEBRUARIO.

Anni quo numerum regnans Pompilius auxit,
Quo sacra dira urbem solitum lustrare togatam,
Inferni Febru retinemus nomine dictum.
Bis sex hunc stellis astrum præsignat Aquari:
Cum tamen australi cælo demittere nimbis
Cernitur, hæc fulget tricenis ignibus unda.
Hunc hiemis verisque tenent confinia mensem;
Frigore nunquam riget, nunc vere mulcet amico.
Tum tempus tractis terram proscindere aratri,
Semina et hinc sulcis prodest mandare secundis;
Hordea tum campis serimus peregrina per agros;
Postquam candet avis pietatis nomine præstans:
Vitibus hinc cultum mos est adhibere putandis,
Sarmenisque novas gemmas proferre recisis.
Læcipiant salices nodis canescere glaucis;

^a *Venantum de more.* Sic edidimus ut sensus postulat; in priori editione, *venatum.*

^b *Senisque.* Antea legebatur, *semisque.* Infra ex codice Bigot. edidimus *diffundier*, ubi erat *diffundis.*

A Tum primum et coryli nucibus frondere futuris.
Tunc canibus cervas spiculisque agitare reptas,
Ac valido aprorum præfigere corpora ferro,
Informesque canis ursos lustrare sub antris
Venantum de more ^a placet: tunc piscibus altas
Præstruere aggeribus piscoso in flumine sepes.

DE MARTIO.

Martius exortum statuit cui Romulus anni,
Marte tenet ductum, bellorum principe, nomen:
Quem auctorem generis Remo cum fratre Quirinus
Credidit esse sui; duplicis cui sidera Piscis
Præsent, tricenis senisque ^b micantia flammis.
Hunc mensem jucunda fovent exordia veris;
Qui mare, qui terras specie tranquillat amœna:
B Æstus Oceavi hoc primum consurgere magnos,
Navibus et pelagi diffundier æquora pictis
Cernimus, atque novis œnscendere flumina pisces:
Garrula per sudum volitans tum stridet hirundo,
Aereasque grues campis residere, satisque
Anseris invisum decedere cernimus agmen.
Sepibus hinc hortos primum munire novandos.
Immundoque fimo et rastris ^c componere tempus,
Diversa et propriis committere semina sulcis.
Tum cervas, capreas, lepores lustrare voluptas
Imperat: hinc apibus sedes statione parandæ
Vere suo, cum jam stabulis exire reclusis
Invitat stimulans prolis mellisque cupido.
Deque locis steriles primis tum ferre radices
Arborum, et ignotis scrobibus deponere suetum.
C Plantas quin etiam secunda ex arbore lectas.
Arboris alterius natus de germine cortex
Accipit, inque sinu ferro patefactus ad unguem
Continet; hoc læti surgunt de semine fructus.

DE APRILI.

Quem Veneri sacrum et proprium dixere priores
Mensem, hoc quod vigeat demulcens cuncta volu-
[ptas,
Nomine de Craio ductum vocitamus Aprilem:
Vel mage quod terras brumali frigore clausas
In varios aperit fetus, cogitque fovendo,
Romano tantum excellet sermone vocatus.
Stetlet hæc Aries ternis denisque coræscat;
D Signorum obliquo qui fulget in ordine primus.

corrupte.

^c *Fimo et rastris.* Sic codex Bigot. In editis, *rastris*: ex eodem codice scripsimus *plantas quin etiam*, ubi editum erat *plantis*, etc.

Huic ketos crines jucundaque tempora Phœbus
 Floribus ac viridi primum de fronde venustat.
 Hoc nam cuncta suos erumpunt germina partus;
 Hoc campi silvæque et prata recentia mense,
 Gramine, fronde, satis, variis vernantque frutetis,
 Ad pastumque greges mittunt præsepia cunctos.
 Tum philomela suos exercitat impigra cantus,
 Arguta et tectis nidum suspendit hirundo:
 Tum sturni, merulae, turdi, silvisque volucres
 Suetæ, multisono permulcent aera cantu.
 Turtur tum gemitu pariter, raucaque palumbes
 Rurali oblectant fessos studio atque labore;
 Venandi hoc eadem est Martis, quæ mense voluptas.
 Interea agricolæ insistent, frugesque futuras
 Sepibus aut fossis celerant munire caratis^a
 Prata vel emissis celerant potare fluentis;
 Vitibus aut vallos addunt furcasque bicornes,
 Corticibusque ligant, ventos ut temnere flantes
 Pendentem facile et possint portare racemos,
 Gratam neu speciem vineta jacentia turpent,
 Aut validum indigno mutent perdantque saporem.

DE MAIO.

Mercurii mater, falso delusa priorum
 Ætas quam coluit, Maium, cognomine Maia
 Insignit; vel majorum de nomine patrum
 Dictus, pars populi quæ dignior urbe togata
 Exstitit: huic Taurus ter quino sidere fulgens
 Auricomum præfert æstiva lampade Phœbum,
 Inflexoque genu scandentis in æthera Tauri
 Frontem Maiades septenis ignibus aurant.
 Hic veris claudens æstivos incipit orbis,
 Tellurisque novas fruges mortalibus ægris
 Ostendens, calathis primus sua pocula miscet,
 Fragaque de modicis præduleia colligit herbis.
 In spicas tum jam viridantia semina surgunt,
 Auritosque tegunt lepores lactentia farra.
 Hoc herbis durum prodest mollire lyxum,
 Præsumptisque novercarum vitare venena
 Potibus, in variam quos gignunt arva medelam.
 Quin et mutato serpentes aere morbos,
 Tum medica ex usu facile est depellere cura.
 Hoc etiam mense autumno quæ rite seruntur,
 Agricolæ ductis invertunt terga juvencis.
 Hoc, quibus armentis amor est et cultus habendi.
 Fecundo pecori lectum de more maritum
 Emitunt, gentem dominis qui servet equinam.
 Hoc quoque delectum castris acieque probare
 Tironem vetus instituit doctrina, simulque
 Turmis et legione hostis premere arma superbi:
 Seu classem instructam ventis aptare secundis.
 Tumque favis æstu croceis emissa juventus
 Aere sub nudo ludit, stabulisque relictis
 Ignotas quærunt vagabunda examina sedes:

^a *Munire caratis*. In codice Bigot., *calatis*, male. Caratum in media Latinitate pro vallo seu fossa usurpatum esse pauci ignorant. Statim *prata* edidimus, ubi legebatur *grata*, nullo sensu; mox *vineta*

A Alis sæpe etiam bellum stimulisque lacessunt,
 In pulchramque ruunt animoso pectore mortem.

DE JUNIO.

A Jano sexuum statuit quem Julius anni
 Mensem, Junonis retinemus nomine dictum;
 Aut populus junior patribus de more secundus,
 Hoc mensi imposuit servato ex ordine nomen.
 Huic Gemini æquata præsignant lampade Phœbum,
 Sidere ter quino celsus quos signifer auras.
 Solstitio hic reliquos superat longisque diebus
 Menses, ad summos cœli qui pervenit orbis.
 Torrida et hoc ætas segetes fovet, arvaque primum
 Fluminis in speciem culmis undare refertis
 Efficit: hoc hortos etiam sua cura revisit,
 B Atque olerum jam tunc prodest transponere plantas,
 Dum teneræ in fructum possunt adolescere pinguem;
 Mox violas, atque inde rosas, et lilia tempus
 Carpere, et in calathis hyacinthi jungere florem.
 Hinc mos lactuca cœnas componere dulces,
 Suavibus atque herbis validos relevare sapes
 Allia, cepe, suis tunc sunt gratissima succis,
 Tum quoque menta placet, tumque est satireia salu-

[bris,

Cum needum validas concrevit succis in herbas.
 Tunc et dulcis aquæ salientem quærere venam
 Jejunis placet, atque haustu vitare calores.
 Hinc etiam cerasa arboribus decerpere tempus.
 Puniceis cerasis succedunt cerea pruna.
 Moxque pyris primis adduntur mitia mala,
 C Postquam desecto viduantur prata virore,
 Agricolæ et clauso contemnunt frigora fœno.
 Glandifera hinc florem per silvas induit arbos.
 Ipsæ et vicino vites cum flore tumescunt

DE JULIO.

Martis origo sibi quintum quem signat in anno,
 Quintilemque suos jussit vocitare Quirinus,
 Septimus a Jano medium nunc obtinet annur
 Julius, a magnoque excellet Cæsare dictus.
 Solstitio ardentis Cancris, cui sidera fulgent
 Quatuor et denis pariter radiantia flammis,
 Hunc paribus spatiis centri demissa per axem
 Consociat sexto solis lux aurea mensi.
 D Fecundæ hoc segetes culmis flavescere summis
 Incipiunt, et spem messis matura referre
 Hordea sub primis autumnal jacta pruinis.
 Hoc quoque quandoquidem justis fovet ignibus arva
 Phœbus, triticæam præbent bona flamina messem.
 Hinc etiam lini segetem manus apta requirit;
 Nam sata quæ fuerit Martis sub mense, refertis
 Folliculis reddit maturum Julius; atque
 Per mensem^b Veneris sulcis quæ credita raris,
 Augusto mensem campo dabit ipsa perusto.

jacentia, ubi erat *vineta jacentia*; et favet codex Bigot.

^b *Per mensem*. Sic codex Bigot. Antea legebatur *per mensis*: in eodem versu voculam quæ addidimus.

Hoc quoque mense pyris mensas ornare secudans,
Prædulcique licet decerpere persica gustu
Parva per æstivos primum matura calores
Quæ existunt, reliqua autumnò nam cedere cer-
[tum est.

Farre etiam primo imbutas libare per aras
Tum vacat, ac lætos anni deposcere fructus,
Cum necdum plenam fundunt sua tempora mes-
[sem

Frugibus, et cœli facies oranda sereni est.
Venantum hunc studio pingues agitare repertum
Cervos, hinc canibus silvis lustrare sub altis,
Corpora tunc maciem primum vitantia longam,
Quam Venus et sterili pepererunt frigora pastu,
Flore novo certos postquam vineta racemos
Gignunt, hæc mensem hunc potior nam gratia co-
[mit.

DE AUGUSTO.

Sextum quem numero et sextilem Romulus au-
[ctor

Nomine decrevit, Cæsar post Julius anni
Censuit octavum, Augusti cognomine Roma
Mutans, Octaviano insignem principe dixit.
Æquali hic spatio Maio cum mense rotatur,
Devexumque tibi moderans auctumque remittit
Antehac flammigeram volentem lampada solem;]
Denis, octonisque micant cui signa Leonis
Ignibus, æstivos fundunt quæ extrema tepores,
Ac Cererem flavam maturas stringere aristas
Cogunt, agricola ad messem cum cingitur om-
[nis,

Cunctaque sudantes producant arva colonos.
Hoc tamen immensus æther licet aureus ignes
Interdum generet, valido cœlumque tremescat
Murmure, et effusi convellant aera nimbi,
Æstatem autumnì componunt tempora læti;
Unde viris summo et celeri curanda labore est
Messis, et in segetem cuncta exercenda juvenus,
Maturas imber subitus neprehendere fruges
Possit, incautum deludat terra laborem.
Nec farris solum stimulat tunc cura metendi
Agricolæ studium, parilem sed cuncta reposcunt
Arva simul, vario dudum quæ semine culta,
Post variam tribuunt, diverso tempore messem.
Hic linum campus, lætum gerit ille legumen,
Huc invitat avena, vocant huc hordea falcem.
Nec tenuis vicæ fetus lentisve minutæ
Temnuntur, inque suos rediguntur singula acervos.
Hunc quoque per mensem maturos carpere ramis
Fructus, atque epulis fas est superaddere sumptis.
Ac dulci ficu, prunisque, pyrisque volumus^a,
Pluribus et nucleis gratos miscere sapes,
Sacrandosque aris modicos de vite racemos

^a *Pyrisque volumus. Legebatur volemis, malleum voluptas. Infra ex codice Bigot. scripsimus sumere, ubi editum erat tumere, et ex ingenio mellita ubi repereramus mel ita.*

^b *Sollicita uvarum. Sic maluimus, quam ut antea*

A Sumere, et autumnì secundum poscere Bacchum,
Mellita atque epulis gustare absynthia sumptis,
Dulcibus atque favis latices juvat addere puros.

DE SEPTEMBRI.

Nonum nunc anni censemus in ordine mensem :
Septimus a Marte, primo, statuente Quirino,
Qui fuit, antiquo numerum de nomine priscum
Nunc quoque, et autumnì pluvias cum tempore si-
[guans,

Virgo, cui denis simul octonisque coruscans
Stellis, flectentem præfert jam lumina Phœbum.
Hoc mense Augusto superat qui forte laborem
Agricolæ messis, clausis quoque frugibus implent.
Hoc quoque vinetis custodes ponere tempus,
Qui accessu fures valeant prohibere vagantes,
Ac laqueo et nodis vulpes pressare dolosas.
Tum funda, horrissonò et crepitu, terrere volu-
[cres

Sollicita uvarum^b variam vindemia pestem,
Prædulces celso redolent dum colle racemi,
Dumque legens carpit maturas vinitor uvas,
Donec spumanti sudet vindemia musto,
Ac plenum fundat prælo torquente lyæum,
Quamvis sæpe per imbriferos tepefacta calores
Luce sub æquanda messuram vinea falcem
Quærat, et abjecto nudet sua crura cothurno
Vinitor aggestas pedibus qui conterat uvas.
Servanda hinc etiam brumæ sub frigore poma
Carpere, et apricis mos est componere tectis.
C Hinc quoque farræ suis prodest committere sul-
[cis,

Pinguibus atque arvis^c fruges mandare futuras.
Hinc cervos Venerem pingui fervore petentes!
Per nemora et densas spiculis configere silvas,
Cum canibus noto delapsa est aura favore,
Venandi Francos docuit studiosa voluptas.
Hunc mensem jam tunc Libra moderante ruen-
[tem,
Æquato spatio junguntur noxque diesque,
Cursibus hincque diem superat nox horrida lon-
[gis

Vernali sub sole pari conjuncta recursu,
Lux iterum donec tenebris potiora tenere
D Incipiat spatia, et fugientem deprimat umbram.

DE OCTOBRI.

Anni nunc decimum Octobrem rotat orbita men-
[sem,
Octavum vetus instituit quem sphaera vocari.
Is quoque de numero priscum retinere vocamen
Noscitur, atque imbres pariter signare frequen-
[tes,
Libra cui pares cœto cum fecerit horas,

sollicitet, quarum : nec tamen affirmamus ita scripsisse Wandalbertum, ut coniecimus.

^c *Atque arvis. Posteriore vocem addidimus, nec ullum fore opinamur qui eam minus necessariam esse judicet.*

Humentem volvit breviori tramite Phœbum,
 Quatuor extendit retrahens quam brachia flam-
 [mis
 Scorpius ardentem, juxta Erigonemque relinquit.
 Hunc mensem plenis supplex vindemia labris,
 Omnibus atque arvis mitis quæ pampinus or-
 [nat,

Undique conductis fervent vineta colonis :
 Hi ferro mites cædunt de palmite fructus,
 Congestos humeris hi gaudent ferre raceinos,
 Longius hi ductis exportant vitea plaustris
 Munera, at hi validis prælum torquere lacertis
 Instant, ac dulci distendunt robora musto.
 Hi quoque vel veteres instaurant undique cupas,
 Sufficiuntve novas solido de robore, cunctum
 Provida quis anni claudant cellaria vinum.
 Idem amor accendit cunctos, eademque per om-
 [nes

It cura, et requiem fessis vix ipsa referre
 Nox valet, exercetque omnes labor unus habendi.
 Tunc etiam lento mustum congesta vapore
 Flamma coquit, spumasque undanti effundit aheno,
 Claraque prædulcem servant sic vina saporem,
 Jejunis demum facilem præbentque medelau.
 Tunc quoque contritum mola vertente sinapi
 Prodest uvarum primo miscere liquori,
 Hinc epulas grati relevent ut deinde sapes.
 Hoc et mense sues lucis inducere tempus,
 Maturo hibernam frangant ut tempore glandem.

DE NOVEMBRI.

Undecimus magno nunc volvitur orbe November,
 Anno quem nonum antiquo dixere parentes,
 Ex numero atque imbri primum nomenque retentans.
 Scorpius huic denis pariter micat atque novenis
 Stellis, sed flammæ nunc Libram quatuor implent,
 Astrorum cultrix Chelas quas repperit ætas,
 Ter quinoque ardet nunc tantum Scorpius igne.
 Hoc mense autumnus hiemi decedere duræ
 Incipit, et gelidis conflantur frigora ventis,
 Aere sed dubio diversam terra figuram
 Concipit, in pluvias zephyro nunc flante soluta,
 Nunc borea in rigidam speciem concreta furente.
 Hinc cum forte datis licet exercere sub auris
 Terram, proscissis committere semina campis
 Prodest, autumno superant quæ forte peracto,
 Porcorumque greges silvis consuescere fœtis,
 Dum pinguem vento tribuit quassante ruinam
 Quercus, et effusa sternuntur nemora glande.
 Tunc et apro silvis cura est quam maxima duos
 Quærere, et ex luco canibus producere nigro,
 Dum validos crebris prædurant ictibus armos,

A Antiquaque fricant solidandas arbore costas,
 Ceti nec lato metuunt venabula ferro.
 Quod superest, curas genialis cura resolvens
 Dulcibus ad requiem illecebris vocat, horrida post-
 [quam
 Ruralem colibent ventorum flabra laborem.
 Tum dulces ludi, tumque est gratissimus ignis,
 Atque novo oblectat somnum invitare lyæo.

DE DECEMBRI.

Extremum bisseña regit nunc linea mensem,
 Quem decimum auctore scripsit nova Roma Quirino.
 Nomine qui numerum et nimbos designat eodem,
 Nunc etiam Martis dictus de mense December ;
 Arcitenens Phœbum angustis cui cursibus effert,
 B Ternis ac denis præfulgens ignibus una.
 Hoc mense australem cœli demissus in axem,
 Exiguoque orbem perustrans tramite nostrum
 Sol, iterum ad boream convertit lumina celsum.
 Hoc etiam hiberno terras urente rigore,
 Maxima nox modicæ causantes munera lucis
 Agricolas fovet, oblitos tandemque laboris,
 Ingratosque sibi blandus sopor irrigat artus.
 Nec tamen imbrifero desunt sua munera mensi,
 Nec gelidis cogit penitus cessare sub auris
 Tempus, et in faciem tellus contacta nivosam.
 Tum quoque cum pluviis campus ventoque madescit,
 Vomere gleba jacens sulcanda est, hordea denum
 Qua serere, aut lætum cupit exercere legumen
 Agricola, immundumquo solum jactare per agros
 C Tum licet : at cum terra hebeti torpore rigescit,
 Multa domi tamen et tectis properare sub ipsis,
 Mox vacat, algentis relevent quæ frigora brumæ.
 Retibus hinc varias pelagi prensare volucres,
 Aut igni et sonitu per campos fallere, sive
 Lentandis usu pedicas aptare repertum
 Annibus hinc etiam piscosis ponere crates
 Vimineas, densosque ad littora figere fasces,
 Qua vado rapidum tranquillat flumina cursum
 In ventum, facilem capiant ut retia prædam.
 Hoc sub mense sues pasta jam glande madentes,
 Distento et plenam monstrantes ventre saginam,
 Cædere, et ad tepidum mos est suspendere sa-
 [mum,
 Terga prius salis fuerint cum sparsa madore.
 D Bisseña hos cultus renovant vertigine menses.
 Huncque modum et morem sibi Gallica rura reten-
 [tant,
 Quem breviter signans digessi carmine, lector,
 WANDALBERTUS ego, hortatu compulsus amici,
 Dulcia me Rheni quo tempore littora alebant,
 Maxima Agrippinæ veteris quiq; moenia præsent.

INCIPIT HOROLOGIUM

PER DUODECIM MENSUM PUNCTOS.

Quos cursu solis jungunt sua tempora menses,
 Carmine nunc, lector, paucis, advertite, docebo.

Janua nunc anni est Janus, finisque December.
 Hos menses pariter solis rotat orbita punctis :